

A magyar választási rendszer erősebb és gyengébb pártokra vonatkozó modellje

„A választó választása” című elemzésben olyan előrejelzéseket tettünk, amelyek bármilyen bemeneti feltétellel érvényesek. Most azonban a feltételek körét szűkíteni fogjuk. Ennek oka, hogy a politikai valóság is egy szűkebb világ, mint a matematikai lehetőségeké.

A magyar választási rendszer mandátum kiosztása modelljéből kiderül, hogy amennyiben csak két párt *indulna* a választásokon, akkor előfordulhatna, hogy kettejük közül az kerül hatalomra, amelyik több szavazatot szerzett (ahogy ennek a fordítottja is lehetséges!). Ettől még nem lesz a rendszer arányos, hiszen ebben az esetben is különbözne egymástól a mandátumok és a szavazatok aránya mindkét párt esetében, azonban volna rá esély, hogy a szavazatok többsége eredményezze a mandátumok többségét.

A politikai valóság azonban az, hogy a legutóbbi választáson 18 párt indult el, négy jutott be a parlamentbe, közülük három húsz százalék feletti szavazataránnyal. Mivel a parlamentbe listán is be lehet kerülni, a küszöb pedig 5 %, ez a helyzet nagy valószínűséggel a jövőben sem fog jelentősen változni.

1. A jelenlegi helyzet

A 2014-es választáson a két erősebb párt a Fidesz és a Baloldal volt (utóbbi választási szempontból egy pártnak tekintendő). Egyéni körzetben csak ennek a két pártnak a jelöltjei tudtak mandátumot szerezni.

A két gyengébb a Jobbik és az LMP volt, rajtuk kívül még 14 párt indult, de nem került be a parlamentbe. A gyengébb és a parlamentből kimaradt pártok összességében megszerezték a szavazatok csaknem 30 százalékát, következésképpen a két erős párt a maradék 70 százalékon osztozott. Ezek az arányok azért fontosak, mert a gyengébb pártok 30 százaléknyi szavazata az egyéni körzetekben egyetlen mandátumot sem eredményezett. A maradék 70 százalékon az egyéni körzetekben a Fidesz és a Baloldal 44-26 arányban osztozott. **Ezzel a Fidesz 96, a Baloldal 10 egyéni mandátumot szerzett. A listás mandátumok kiosztásánál megismert rendszer következményeként ez az eredmény szükségszerűen azt jelentette, hogy a Fidesz a szavazatok kisebbségével megkapja a mandátumok többségét.**

2. A modell alapfeltételei

A következőkben a jelenlegi pártstruktúrából és a választási rendszernek abból a jellemzőjéből kiindulva, amely a gyengébb pártokat bent tartja a rendszerben, modellezzük a következő választások lehetséges kimenetelét. A most felállítandó modellben és az ebből következő előrejelzésekben valószínűségekkel dolgozunk.

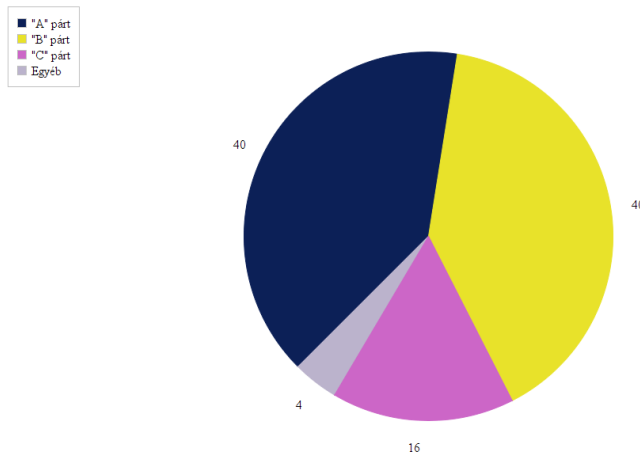
Abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a választásokon a jövőben kettőnél több párt indul el. Feltételezzük továbbá, hogy a harmadik, negyedik, stb. helyezett pártok összességében megszerzik a szavazatoknak legalább a 20 százalékát, és közülük legalább egy párt bekerül a parlamentbe.

Ez különbözik a 2014-es eredményektől, hiszen akkor utóbbi pártok összességében 30 százaléknyi voksot szereztek, és közülük kettő is bejutott a törvényhozásba. Az értékeket egyrészt azért állítottuk úgy be, hogy a gyengébb pártok ennél kevesebb szavazatot szerezzenek, hogy a modell egy változó politikai környezetben is megállja a helyét, másrészt azért, mert a modell így jobban *hasonlít* egy két-pártrendszerhez, amelyben a legnagyobb lenne az esélye annak, hogy a mandátumtöbbséghez szükséges legyen a szavazatok többsége.

A következőkben kiderítjük, hogy a fenti feltételekkel, milyen szavazati arányra van szüksége egy pártnak ahhoz, hogy hatalomra kerüljön.

2.1 Százalékok és szavazatok

Az alábbi ábrán a modellben szereplő pártok szavazati arányai szerepelnek, százalékos értékben.

A kezdeti feltételek szerint „C” párt, valamint a parlamentbe be nem került pártok összesen 20 százalékos szavazatot szereznek. Ebből következően „A” és „B” párt csak a maradék 80 százalékon oszthat.

Akkor lesz a legnagyobb az esélye annak, hogy „A” és „B” párt megegyező számú, vagy közel megegyező számú képviselői helyet kapjon a parlamentben, ha döntetlenre végeznek, 40-40 százalékos szavazati aránnyal. Így egyikük sem szerez többséget, hiszen a mandátumok egy részét „C” párt kapja meg.

Ha „C” párt 5 helyet szerez, akkor „A” és „B” pártnak együttesen már csak 194 jut. Ha ők ezen egyenlő arányban osztoznak, akkor egyiküknek sem lesz többsége a parlamentben. Ez annyiban megfelelhet a választás eredményének, hogy egyikük sem kapta meg a szavazatok többségét.

Mindennek az előfeltétele, hogy „A” és „B” döntetlen eredményt érjen el. De vajon mekkora az esélye ennek?

A százalékos arányok ezúttal megtévesztők lehetnek, hiszen ezek (a tizedesvesszőig) kétjegyű értékek. A százalékok mögött viszont mindig abszolút számok állnak. Ezek egy magyarországi választásnál, a nagy pártok esetében hatjegyűek, hiszen ezek a pártok több millió szavazatot kapnak. A valódi döntetlen eredmény tehát például így festene:

„A” párt: **2.123.465** szavazat – „B” párt: **2.123.465** szavazat

Nem lehetetlen egy ilyen eredmény, azonban aligha találkozunk majd vele bármely választáson. Természetesen minden egyes szavazatkülönbségnek megegyező a valószínűsége, mindegy, hogy a különbség a két párt között egy, kettő, több ezer, vagy éppen nulla szavazat. Azonban, ha a döntetlen esélyét vizsgáljuk, akkor az eredményeket bármely szavazatszám esetén két halmazra kell bontanunk: az egyikben szerepelnek azok, amelyeknél a két párt

között *van* szavazatkülönbség, a másokban azok, amelyeknél *nincs*. Előbbi halmaznak több millió eleme lesz, utóbbinak azonban csak egy.

Hasonló eredményre jutunk akkor is, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy mekkora az esélye a kis, például néhány százas, vagy ezres szavazatkülönbségnek a két párt között. Természetesen minél magasabban húzzuk meg a határt annál inkább nő a valószínűsége annak, hogy az eredmény a megadott kategóriába esik.

Más a helyzet akkor, ha két párt a választás napján azonos, vagy hasonló esélyekkel indul. Ebben az esetben annak lesz nagyobb a valószínűsége, hogy a kettejük közötti szavazatkülönbség kicsi lesz. Ehhez azonban számos feltételnek kell teljesülnie. Amennyiben a két párt szervezettsége, aktivista hálózata, pénzügyi háttere, stabil szavazótábora, média megjelenési lehetősége, az általa használt kampányfelületek mennyisége, kampányuk minősége, vezető politikusaik elfogadottsága egymással azonos, vagy egymáshoz hasonló, akkor ezek a pártok nagyobb valószínűséggel szereznek hasonló mennyiségű szavazatot, mint egymástól jelentősen eltérőt. Illetve, ugyanez az eredmény akkor, ha a fenti feltételek kiegyenlítik egymást. Tehát lehet az egyik párt gyengébb valamelyik területen, ha ugyanannyival erősebb egy másikon.

Ebben az esetben azonban annak kicsi a valószínűsége, hogy a feltételek ilyen tökéletesen rendezett formában teljesüljenek. Jól mutatják ezt az adatok is. A magyar választások történetében kétszer fordult elő, hogy két nagy párt ugyanazon a választáson egymáshoz viszonyítva nagyon hasonló eredményt ért el. 2002-ben az MSZP és a FIDESZ között extrém kicsi volt a szavazatkülönbség, arányokban kifejezve 0,98 százalékpont (MSZP: 42,05 % - FIDESZ: 41,07 %). Szavazatszámokban azonban ez több mint 55 ezres különbséget jelentett a két párt között. (<http://valtor.valasztas.hu/valtort/jsp/t0.jsp>)

Négy évvel később hasonlóan szoros volt az eredmény, akkor, alacsonyabb részvétel mellett, 1,18 százalékpontos különbséggel végzett a két párt (MSZP: 43,21 % - FIDESZ: 42,03 %). A szavazatok számában azonban ekkor is csaknem 54 ezer volt az eltérés.

Mindez azért fontos, mert a most érvényes választási törvény szerint az egyéni körzetekben *egyetlen szavazatnyi* előny is elegendő a mandátumszerzéshez. Ez azt jelenti, hogy a 106 egyéni mandátum elosztásánál országos szinten *tíz*es nagyságrendű szavazatkülönbségnek is jelentősége lehet, nem beszélve tízezres nagyságrendűről!

Láttuk, hogy lényegesen nagyobb az esélye annak, hogy két párt között lesz szavazatkülönbség, mint annak, hogy nem lesz, ebből következően annak is megnő az esélye, hogy az egyéni körzetekben két párt között lesz mandátumkülönbség.

2.2 Mandátumok

Egyelőre tegyük félre a szavazatokat, és koncentráljuk kizárólag az egyéni mandátumok számára. Ezekből 106-ot lehet megszerezni. Két párt között így a döntetlen 53:53 lesz. Ennek a halmaznak ezúttal is csak egy eleme van, míg a másoknak, a *nem* döntetlen eredmények halmazának 53 eleme (például az 54:52; az 55:51; stb.). Tehát 53-szor nagyobb az esélye annak, hogy a két erősebb párt *eltérő* mennyiségű egyéni mandátumot szerez, mint annak, hogy döntetlenre végez.

Kiterjeszthetjük ezt a számítást is a *kis különbségű* eredményekre. Ha ezt legfeljebb 10 mandátumnyi eltérésként definiáljuk (tehát az 53:53-tól az 58:48-ig), akkor a *kis különbség* halmazában 6, míg a maradék halmazban 48 elem lesz. Következésképpen 8-szor nagyobb az esélye annak, hogy a két nagy párt között az egyéni körzetekben *nem* kis különbségű lesz az eltérés.

Tegyük hozzá ehhez a *nagyon nagy különbségű* eredményeket is. Ha ezt minimum 96 mandátumnyi eltérésként definiáljuk (tehát a 106-0-tól a 101-5-ig), akkor a *nagyon nagy különbség* halmazában újabb 6 elem lesz. Ehhez hozzáadva a *kis különbség* halmazát összesen

12 elemet kapunk. A maradék eredmények halmazában még mindig lesz 42 elem. Következésképpen 3,5-szer nagyobb az esélye annak, hogy az egyik párt legalább 59, de legfeljebb 100 mandátumot szerez, mint annak, hogy ennél kevesebbet, vagy többet. Az hogy az egyik párt eredménye az 59-100, illetve a másiké a 47-5 intervallumoknak melyik végéhez közelít, a szavazatok különbségének mértékétől függ. Minél nagyobb a szavazatkülönbség két párt között, annál inkább közelít a több voksot szerző párt egyéni mandátumainak száma a 100-hoz, és minél kisebb a szavazatkülönbség, annál inkább közelít majd az 59-hez.

Ezt szemléltethetjük a 2014-es, ezúttal már az új törvény alapján megtartott választás eredményével. Akkor a Fidesz és a Baloldal között az egyéni körzetekben több mint 17 százalékpont volt a szavazatkülönbség (847.463 voks). Tekintve, hogy körzetenként egyetlen szavazatnyi előny is elegendő a mandátum elnyeréséhez, ilyen jelentős különbség esetén azon sem csodálkoznánk, ha mind a 106 egyéni helyet a Fidesz szerezte volna meg. Valójában a párt jelöltjei 96 egyéni mandátumot szereztek, ami a valószínűségek ismeretében már nem is annyira meglepő, hiszen 3,5-szer nagyobb volt az esélye annak, hogy a párt mandátumai az 59-100-as intervallumba esnek, mint annak, hogy nem. Ugyanakkor a jelentős szavazatkülönbség miatt megnőtt az esélye annak is, hogy a Fidesz mandátumszáma közelebb (sokkal közelebb) lesz a 100-hoz, mint az 59-hez.

2.3 Mandátumok és szavazatok

Az egyéni mandátumoknál tehát számolnunk kell a szavazatok eloszlásával is. A két párt közötti döntetlenhez hasonlóan annak is nagyon kicsi az esélye, hogy egy párt valamennyi jelöltje ugyanannyi szavazatot kapjon. Sokkal valószínűbb, hogy egy részük több voksot kap majd, mint pártja átlaga, míg más részük kevesebbet.

Az átlagtól való eltérésnek számos oka lehet: az egyik jelölt lehet ismertebb, szimpatikusabb, kevésbé megosztó személyiség, mint a másik, ráadásul a kampánya is jobban sikerülhet. Ugyanakkor ennek is van egy valószínűségi eleme. Minél nagyobb az eltérés két párt között a teljes szavazatszámokban, annál nagyobb az esélye annak, hogy a több szavazattal rendelkező párt jelöltjei több körzetben is nyernek.

Hogy lássuk, mi ennek az oka, tételezzük fel, hogy „A” párt teljes szavazatszámát tetszőleges mértékben nagyobb, mint „B” párté. Ahhoz, hogy ennek ellenére a két párt jelöltjei azonos számú körzetben nyerjenek (53:53) arra lenne szükség, hogy mindkét párt jelöltjei, minden egyes körzetben éppen eltérő irányban térjenek el saját pártjuk átlagától. Egyszerűbben fogalmazva, azokban a körzetekben, ahol „A” párt jelöltjei jobban szerepelnek pártjuk átlagánál, éppen ott szerepeljenek rosszabbul „B” jelöltjei, és fordítva.

Négy alapelethetőség van minden egyes körzetben:

- „A” és „B” jelöltje is átlag felett szerepel
- „A” és „B” jelöltje is átlag alatt szerepel
- „A” jelöltje átlag fölött, „B” jelöltje átlag alatt szerepel
- „A” jelöltje átlag alatt, „B” jelöltje átlag felett szerepel

Mivel „A” párt teljes szavazatszámát magasabb, ezért az átlaguk is magasabb, mint „B” párté. Ebből következően az első három lehetőség egyértelműen „A” párt jelöltjeinek kedvez, és csak az utolsó „B” párté.

Természetesen az is fontos, hogy ki, mennyivel szerepel az átlag felett, illetve az alatt. Felírhatjuk a fenti lehetőségeket részletesebben is. Például, „A” jelöltje éppen csak, „B” jelöltje sokkal az átlag fölött teljesít; vagy fordítva. Vagy, „A” jelöltje éppen csak, „B” jelöltje

sokkal az átlag alatt teljesít; vagy fordítva, stb.. Azonban ebben az esetben is ugyanarra az eredményre jutunk: a lehetőségek jelentős többsége „A” párt jelöltjeinek kedvez, és minél nagyobb a szavazatkülönbség a két párt között, annál inkább „A” jelöltjeinek kedvez.

Ha tehát van szavazatkülönbség a két párt között, akkor nagyobb az esélye annak, hogy az általuk elnyert egyéni mandátumok száma is különbözni fog. Minél nagyobb a szavazatkülönbség, annál nagyobb lesz ennek a valószínűsége, és annál nagyobb lesz közöttük a mandátumkülönbség.

Foglaljuk össze, mi lenne szükséges ahhoz, hogy a két erősebb párt ugyanannyi, vagy közel ugyanannyi egyéni mandátumot kapjon.

1. Azonos, vagy közel azonos számú szavazatot kell szerezniük
2. Minden, vagy majdnem minden körzetben a jelöltjeik szavazatszámának egymással ellentétes irányban kell eltérnie saját pártjuk szavazati átlagától

A két párt akkor, és *csak akkor* szerezhet azonos, vagy közel azonos számú egyéni mandátumot, ha ezek a feltételek *együttesen* teljesülnek.

Ugyanakkor láttuk, hogy (külön-külön is) sokkal nagyobb az esélye annak, hogy ezek a feltételek nem teljesülnek, mint annak, hogy igen.

Mindezt kombinálhatjuk „C” párt esélyeivel is. Modellünk alapján esetükben az 1. feltétel biztosan nem teljesül (hiszen lényegesen alacsonyabb a szavazataik aránya), de még, ha teljesülne is, „C” párt mindenképpen a 3. helyezett lesz (hacsak nem lesz három olyan párt, amely pontosan ugyanannyi szavazatot kap, akkor mindig lesz első, második, harmadik, stb. helyezett). Következésképpen náluk a 2. feltételnek olyan módon kellene teljesülnie, hogy azokban a körzetekben, ahol „C” jelöltje pártja átlaga fölött szerepel, ott „A” és „B” jelöltjének is pártja átlaga alatt kellene szerepelnie.

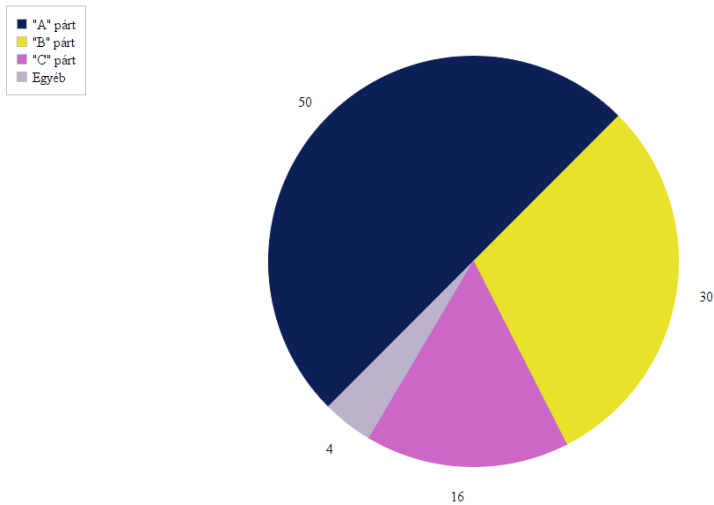
Nagyon kicsi tehát az esélye annak, hogy „C” párt akár egyetlen egyéni mandátumot is szerezzen, annak az esélye pedig, hogy jelöltjei jelentős mennyiségű egyéni körzetet nyerjenek elhanyagolható. (Az egyéni körzetekben döntetlen eredmény amúgy is csak két párt között lehetséges, mivel a 106 önmagán és egyen kívül csak kettővel osztható).

Foglaljuk össze, hogy milyen eredményeknek van a *legnagyobb* valószínűsége:

- A két erősebb párt között lesz szavazatkülönbség
- A két erősebb párt között abszolút számokban kifejezve több tízezres szavazatkülönbség lesz
- A két erősebb párt egyike megszerzi az egyéni mandátumok több mint felét
- Ez a párt legalább 59, de legfeljebb 100 egyéni mandátumot szerez
- Minél nagyobb a szavazatkülönbség a két erősebb párt között, annál közelebb lesz egyikük egyéni mandátumainak száma a 100-hoz, és minél kisebb a szavazatkülönbség, annál közelebb lesz az 59-hez.

Nézzük meg, hogy az esélyeknek milyen következményei vannak az erősebb és gyengébb pártokra vonatkozó modell esetében. A modell alapján „C” párt, és a parlamentbe be nem jutott pártok együttesen a szavazatok 20 százalékát szerzik meg, tehát „A” és „B” párt a maradék 80 százalékon osztozik. A döntetlen esélyét már megvizsgáltuk, most megnézzük, mi történik, ha jelentősebb közöttük a különbség.

Az alábbi ábra a szavazatok arányait mutatja.

„A” párt itt a voksok 50, „B” a 30 százalékát szerzi meg. A fenti számítások alapján „A” párt a maximum értéket megközelítő egyéni mandátumhoz jut, tehát majdnem, vagy pontosan 100 körzetben nyer.

Mivel a mandátum kiosztási rendszer nem egyenlíti ki az itt keletkezett aránytalanságot (gondoljunk bele, hogy „A” párt megkapja az egyéni mandátumok több mint 90 százalékát, holott a szavazatoknak csak az 50 százalékát szerezte meg), ezért „A” párt listán is jelentős számú képviselői helyet kap. Ötven százalékos szavazati arányával legalább 44-et. Azért ennyit, mert a töredékszavazatok néhány mandátumnyit kompenzálnak az aránytalanságból, de mint láttuk, minél kisebb egyéniben a mandátumkülönbség, annál kisebb mértékben képesek azt a töredékszavazatok ellensúlyozni.

Tehát „A” párt akkor kap „csak” 44 helyet listán, ha egyéniben megszerzett 95-96 mandátumot, ha ennél kevesebb körzetben nyernek jelöltjei, akkor listán újabb mandátumokat kap. Összességében tehát „A” párt szerez maximum 150, minimum 136 parlamenti mandátumot, ami azt jelenti, hogy kétharmados (minimum 66,67 százalékos) többsége lesz a törvényhozásban. Ezt az eredményt pedig 50 százalékos szavazati aránnyal éri el.

A következő előrejelzések a fenti bemeneti feltételekkel, a fenti modellre érvényesek.

- Ha egy párt megszerzi a szavazatok 50 százalékát, akkor megkapja a parlamentben a mandátumok legalább kétharmadát.
- Ebből következően: az a párt, amely egyszerű mandátumtöbbséggel kerül hatalomra a parlamentben, biztosan nem szerezte meg a választáson a szavazatok többségét.

A második előrejelzés azt jelenti, hogy a magyar választási rendszerben nem csupán lehetséges, hogy egy párt úgy szerezze meg a parlamenti mandátumok egyszerű többségét és ezzel a hatalmat, hogy a szavazóknak a kisebbsége (kevesebb, mint a fele) szavazott rá, hanem biztosan ez történik. **Ebből következően bármely választás után a parlamentben egyszerű mandátumtöbbséget szerző párt szükségszerűen a szavazók többségének döntése ellenére kerül hatalomra.**

**Az elemzés 2016 februárja és szeptembere között készült. A szerkesztés 2017. január 22-én fejeződött be.
Az elemzést készítette és szerkesztette: Bánovics Attila.
Feltöltve az elektor.hu oldalra: 2017.01.22.**